

Asia Valaisimien tekijänoikeussuoja

Hakija X

Annettu 28.1.2014

Tiivistelmä

Yksittäiset valaisimet eivät ilmentäneet tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja siinä määrin, että kyse olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetuista teoksista.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa valaisimen tekijänoikeussuojasta. Hakijan mukaan hän on kollegansa kanssa toimittanut Innojok Oy:lle valaisinmalleja 3.5.2012 ja solminut tuolloin salassapitosopimuksen, jonka mukaan Innojok Oy ei saanut hyödyntää valaisinmalleja ilman korvausta.

Hakija epäilee, että erästä valaisinmallia on mahdollisesti luvatta kopioitu koska hän huomasi 18.12.2012 Stockmannilla, että Innojok Oy oli tuottanut uuden valaisimen, joka oli päivätty vuodelle 2012. Hakijan mukaan valaisin muistutti paljon hakijan 3.5.2012 Innojok Oy:n tiloissa esittelemää valaisinta. Hakijan mukaan joistain kuvakulmista valaisimet ovat lähes identtiset. Hakijan mukaan Innojok Oy ilmoitti hakijalle, että jos jonkun suunnittelijan valaisinmalli muistuttaa liikaa jonkin toisen suunnittelijan valaisinmallia, ei tätä valaisinmallia oteta tuotantoon.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä kuvia kyseessä olevasta kollegansa suunnittelemasta valaisimesta ja Innojok Oy:n valaisimesta. Hakija on ilmoittanut tehneensä tutkintapyynnön poliisille.

VASTINE

Innojok Oy on antanut kirjallisen vastineen tekijänoikeusneuvostolle. Innojok Oy:n mukaan heidän Fii-valaisimensa tuotekehitys alkoi vuonna 2010 tuotteen suunnittelijan MJ:n kanssa. Tuolloin Fii-valaisin oli työnimeltään Pyramidi tai Iskos. Tämän valaisimen kehitystyön taustalla oli kultaisen leikkauksen mukainen geometria. Valaisimesta tehtiin 1:1 kapalevymallit (arkistoitu Innojok Oy:ssä) joulukuussa 2010 arviointia varten. Valaisin päätettiin ottaa jatkokehitykseen. Tuotteen piirustukset tehtiin helmikuussa 2011. Valaisimen runkoa suunniteltaessa Innojok Oy teetti siitä peltiversion ja vaneriversion sekä toteutti sähkösuunnittelua keväällä 2011.

Kun nyt kyseessä oleva hakijan kollegan suunnittelema valaisinmalli esiteltiin Innojok Oy:lle ensimmäisessä tapaamisessa 3.5.2012, hakijalle kollegoineen kerrottiin, että samantyyppinen malli on jo tuotekehityksessä. Fii-valaisimen tuotekehitysprosessi alkoi todistettavasti puolitoista vuotta ennen ensimmäistä Innojok Oy:n tapaamista hakijan kanssa. Fii-valaisimella ja hakijan lausuntopyynnössä kyseessä olevalla valaisinmallilla ei ole mitään muotoiluun liittyvää yhteyttä.

Innojok Oy on liittänyt vastineeseensa muun muassa 3.2.2011 päivättyjä 3D-kuvia Fii-valaisimestaan sekä samalle ajankohdalle päivätyntarjouksen akryylikuvusta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Valaisimien tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taideteollisuuden tuotteita. Taideteollisuuden tuotteita ovat esimerkiksi valaisimet.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä

tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä suojattu teos taiteellisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta. Mikäli tuotteen käyttötarkoitus hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemmin kuin tekijän luova panos, kyse on tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen saadakseen suojaa teoksena.

Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen taiteellisella laadulla, valmistusmenetelmällä tai tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä ei ole merkitystä teostason määrittämisessä. Ratkaisu teoskynnyksen ylityksestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi samaa ideaa.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta valaisimiin ratkaisussa KKO 1976 II 48. Korkein oikeus katsoi, että valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia. Valaisimien valmistaminen miilumenetelmällä ei vaikuttanut teostason arviointiin. Ratkaisussa KKO 1948 II 464 ei näytetty, että barokkityylinen kattovalaisin olisi ollut omaperäinen taideteos. Korkein oikeus on käsitellyt taidekäsityön ja taiteellisuuden tuotteita myös ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut), joissa teoskynnys ei ylittynyt. Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta valaisimiin esimerkiksi lausunnossaan TN 2012:7, jossa valaisimet todettiin tekijänoikeuslaissa tarkoitetuiksi teoksiksi. Tekijä oli vaikuttanut

lopputulokseen itsenäisillä ja omaperäisillä valinnoillaan ja tekijän luova työ ilmeni valaisimissa erityisesti niiden pinnan kuvioidin sommittelussa. Se, että tekijä on käyttänyt valaisimissa geometrisiä perusmuotoja, kuten lieriötä, kuutiota ja suorakulmaista särmiötä, ei sellaisenaan poistanut esineiden omaperäisyyttä.

Sen sijaan lausunnossa TN 2011:5 sylinterin- ja suorakulmaisen särmiön muotoiset pellavapaperista ja teräslankaverkosta valmistetut valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että kukaan muu ei olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan valaisimet eivät olleet tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Teoskynnyksen alentaminen taideteollisten tuotteiden osalta olisi omiaan rajoittamaan kilpailua. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).

Analyysi ja johtopäätökset

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan toimittaman kuvamateriaalin edellä mainitusta valaisimesta, josta hakijan kuvien perusteella on myös erimuotoisia variaatioita: nelisivuinen särmiö neliönmuotoisen tason päällä, lieriö kolmion päällä, lieriö pyöreän tason päällä ja kolmisivuinen särmiö kolmion päällä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valaisinten muodot eivät sinänsä ole hallitsevassa määrin seurausta käyttötarkoituksesta. Valaisinten muotoilussa on kuitenkin hyödynnetty vain yksinkertaisia geometrisiä muotoja, lieriötä ja särmiötä, kolmiota, neliötä ja ympyrää, jotka kaikki ovat tavanomaisia valaisimen muotoina. Vaikka geometristen perusmuotojen käyttäminen ei sinänsä poista valaisimen mahdollista omaperäisyyttä, tässä tapauksessa tekijän tekemät valinnat eivät ilmene lopputuloksessa esimerkiksi poikkeuksellisten mittasuhteiden valitsemisessa vaan ainoastaan valaisimille tavanomaisena muotoiluna.

Edellä esitetyn perusteella, ja ottaen huomioon korkeimman oikeuden ja tekijänoikeusneuvoston ratkaisukäytännössä taideteollisille käyttöesineille asetettu varsin korkea teostasovaatimus,

tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä esitetyistä hakijan valaisimen versioista yksikään ei ole siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että kukaan muu ei päätyisi samantyyppiseen lopputulokseen vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan nyt kyseessä olevista hakijan valaisimen versioista mikään ei ole tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Näin ollen tekijänoikeuslaki ei estä toista tahoja valmistamasta hakijan valaisimia muistuttavia valaisimia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se ei toimivaltansa puitteissa ota kantaa näyttökysymykseen, kuka on kyseessä olevien valaisinten tekijä ja milloin valaisimet on suunniteltu. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa sopimusten tulkintaan eikä siihen, voidaanko asiaa arvioida muun lainsäädännön kuin tekijänoikeuslain, esimerkiksi mallisuoja- ja sääntöjen, perusteella.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Ilmo Laevuo, Satu Kangas, Pirjo Kontkanen, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa, Jukka-Pekka Timonen, Aku Toivonen ja Riikka Tähtivuori.